

Sévres ve Lausanne

Sevr ve Lozan

Muahedesinin tarihçesi ve hükümleri

Muharriri: *Suphi Nuri*

1 — Başlangıç. 2 — Tarih, a) tarihin metodu, b) tarihin kurduğu mazi, c) hulâsa. 3 — Sévres muahedesini imzaya nasıl mecbur olduk? 4 — Niçin Lausanne muahedesini düşmanlarımıza imza ettirmeğe muvaffak olduk? 5 — Sévres'e sürüklenirken. 6 — Sévres muahedesini, ölen osmanlılar, yaşayan Türkler. 7 — Lausanne muahedesini, inkılâp, cumhuriyet, gaye.

I

BAŞLANGIÇ

Sévres ve *Lausanne* muahedelerinin tarihçe ve hükümlerinden bahs ile bir mukayese yaparken tabiatile akla şu iki mühim sual geliyor :

1 — *Sévres* muahedesini imzaya nasıl mecbur olduk?

2 — Niçin *Lausanne* muahedesini düşmanlarımıza imza ettirmeğe muvaffak olduk?

Bu iki sualin cevabını verebilmek için bütün Türk ve Osmanlı tarihini tenkidî bir surette ve kısaca hatırlamak lâzımdır.

Herkesce malûm olan tarihî hâdiseleri ve hakikatları sırf kendi noktai nazarımıza göre enfüsi bir surette tahlil ve terkip edeceğimizden bu tetkikimizde müspet vesikadan ziyade şahsî fikir ve kanaatımızı arz ile iktifa edeceğiz.

Fakat her şeyden evvel alelûmum tarih mefhumu hakkında anlaşmamız lâzım geldiği için *F. Challaye* in kitabından şu kısa malûmatı iktibas ediyoruz. [*]

II

TARİH

Tarih, insan cemiyetlerinin mazisini tetkiktir. Acaba tarih bir ilim midir? Her ilim umumî şeylerden bahseder. Tarih ise hep hususî vak'alar ile meşguldür. Bu hâdiseler hiç bir vakit iki defa ve aynile tekerrür etmez. Her vakit vukuatta zemin ve zaman farkı hasıl olur.

Büyük adamlar tarihî vak'aların üstüne damgalarını korlar. Fakat büyük adamların kararları çok defa evvelden keşf edilemez. Bazan küçük teferuat pek büyük bir ehemmiyet alır.

Tarih imkân ve ihtimalin sahasıdır. İlim ise hâdiseler arasında zarurî münasebetler ister. Bir de tarih kat'î bir tahakkuka imkân vermeyen yegâne ilimdir. Bu mevzu üzerinde yeniden bir muhakeme yürütmenin, bir müşahedeyi tekrar etmenin, bir tecrübeye bir daha başlamanın imkânı yoktur.

Tarihin tetkik ettiği mazi hiç bir veçhile hal olamayacaktır. Her türlü tecrübî malûmattan kaçar. İşte bu noktai nazardan dolayı tarih diğer ilimlerden ayrı bir mevkededir.

Tarih, ilimden ziyade san'ata yaklaşır. Tarih te, san'at gibi, hakikati şahsî bir gözle görmek, büyük bir kısmile tetkik etmek ister.

Tarih, belki edebiyatın bir kolu diye talâkki edilebilir. Fakat bir başka noktai nazara göre de tarih diğer ilimlere yaklaşır ve san'atten uzaklaşır.

Tarih te her ilim gibi hakikati arar. Hakikatin, tahrih için, güzellikten daha çok kıymet ve ehemmiyeti vardır.

Müverrih için ilim ve tenkit ruhu ve fikri lâzımdır. Ezcümle müverri-

[*] 1— Nutuk: Gazi Mustafa Kemal Hazretleri. 2— Tarih- dört cilt. 3— Türkiye ve tanzimat : Enkelhart - mütercimi Ali Reşat B. 4— Kapitülasyonlar : mütercimleri Macar Iskender ve Ali Reşat. 5— Philoroplie scientifique : F. Challaye. 6 — Le regime representatif en Turquie - Suphi Nuri.

hin pek mükemmel ve muayyen bir metodu olmalıdır. Ciddi bir tenkitten sonra elde edilen tarihi hakikatı artık yine inkâr etmenin manası olamaz.

Tarihin metodu :

Tarihin metodu diğer ilimlerinkinden tamamiyle ayrılır. Burada lâzım olan maziye bilmektir. Mazi ise her vakittir; hal hemen mazi oluveriyor. Fakat mazi hal olamaz. Maziye öğrenmek için müşahede ve tecrübe usullerini kullanamayız. Maziye bilmemiz için vesikalara muhtacız. İki türlü vesika vardır :

Maddi vesikalar : — Burada lisanın müdabelesi yoktur. Bina, âbide, eşya, âlet, silâh, mücevher ve saire gibi maddi şeyler lâzımdır.

Ruhi vesikalar : — Mazinin vicdanlar üzerinde bıraktığı izler, gözle görünen remizler, senbollar, meselâ *bas-reliefs* ler gibi. Veyahut ekseriya lisan vasıtasile elimize geçen hatıralar. Meselâ kitabeler, el yazıları, matbualar, şifahi an'aneler gibi. Tarihi tenkidin vazifesi bu muhtelif vesikaları takdir ile insanlığın mazisi hakkında hakikatlar bulmaktır.

Tarihin kurduğu mazi :

Vesikalar tahlil ve tenkit edildikten sonra müverrih için terkip vazifesi başlar. Tarihi maziye kurmak zamanı gelmiştir.

Michelet tarih maziye yeniden yaşatabilmelidir; eski insanların hayatını bilmeli, anlamalıyız, diyor.

Michelet tarihten, insanların hürriyet ve adalet için neler düşündüklerini, neler yaptıklarını bize bildirmesini istiyor. Bu, tarihin idealist tarzıdır. Fakat bunun aksi olarak *Karl Marx* tarihi maddiyetçilik taraftarıdır. İnsanlar fikri bir ideal için harekete gelmiyor, sırf iktisadi menfaatlerinden dolayı tahrik ediliyorlar; iş ve mülkiyet rejimi içtimai müesseseleri doğurur, gayrı memnun olan, iztirap çeken sınıfların tesiri altında insanîyet değişir, diyor.

Fakat hakikat *Jean Jaurès* in dediği gibi *Michelet* ile *Karl Marx* ın arasındadır. Yani her halde insan yalnız mideden ibaret değildir. Onun bir de ruhu vardır. İnsanın fikri çok defa midesini susturuyor. Bununla beraber midenin, şahsî ve maddi menfaatin da rolünü inkâr etmek mümkün değildir.

Fakat asıl tarihi kavramak için hem *Marx* ile maddi, hem de *Michelet* ile manevi, mistik olmalıyız. Her halde tarih bizi yalnız maziye sevk et-

miyor. Biz mazimiz sayesinde halimizi ve vaziyetimizi de öğrenmiş oluyoruz.

Auguste Comte dünyada yaşayandan ziyade ölü vardır, yaşayanları ölüler idare ediyor, diyor.

Yani an'änenin tesiri inkâr edilemez.

Hulasa:

Tarih hakkında şu kısa malûmatla anlaşıldıktan sonra sadedimize gelmeden evvel bir iki noktaya daha temas etmeliyiz.

1 — Avrupada belli başlı bir rol oynayanlar hatıratlarını yazarlar. Biz Avrupanın her devri hakkında o yazılardan istediğimiz kadar malûmat elde edebiliriz.

Fakat, maalesef, bizim ecdadımızın belli başlı bir rol oynamış onları hemen hiç bir hatırat bırakmamışlardır. Binaenaleyh tarihimizi, mazimizi öğrenmek, tetkik etmek için elimizde ciddî bir vesika yok gibidir.

Her halde bu sükûtun bir sebebi olacaktır. Ruhیاتçılarımız bunu bulmalıdırlar. Türk terbiye ve seciyesinde gördüğünü ve bildiğini faş etmemek hasleti var. Resmî hakikata karşı kimse gelemiyordu. Padişahın lehinde yazıyor. Fakat aleyhinde bildiklerini ifşa etmiyordu. İşte istipdân ruhlar ve menfaatler üstündeki tesirlerinden biri daha.

Dikkat: — Her noksanımızı gören ve çare bulan Gazi Mustafa Kemal *Nutuk* adlı muazzam eserile müverrihler için pahasız bir vesikalar menbaı hazırlamıştır. Keşki her devlet adamımız büyük reisimizden örnek alsa.

2— Tanzimatı hayriye ve 93 kanunu esasından bugüne kadar bir çokları bir frenk mukallitliğidir tutturdular. Haricî şekiller belki değiştirilebilir. Belki frengin tarakki etmiş ilmi alınabilir. Fakat dahilî sahaya dokunulamaz. Ruh, fikir, kalp, ve kafa öyle kolay kolay değişemez. Hem de değişmesi de arzu edilmemelidir.

Frenklerden ilim alınır dedik. Fakat san'at alınamaz. Her milletin o kendi öz malıdır. Onu ilerletmek mümkündür. Fakat terk edip başka bir san'at edinmek kabil değildir.

İşte beynelmilelci bolşevik Rusya meydandadır. Bin bir türlü komünist yeniliklerine rağmen bugün Rusya her vakitki gibi san'atta, ruhta, fikirde, kalpte, gayede millicidir, Slavdır.

Biz Türkler de öyleyiz ve öyle kalacağız. Dünyada bir Türk san'ati vardır. Belki o bugün geri kalmıştır. Fakat yarın ilerliyecektir.

Türk san'atını en geniş manasile alıyor ve içine siyaseti, medeniyeti, millî gayeyi de koyuyoruz. Biz ne kadar millî olursak o kadar beynelmilelci yani umumî ve cihanî olacağız. Kendimize has olan benliğimiz iledir ki insanîyet içindeki rolümüzü oynayacağız, vazifemizi göreceğiz.

III

SÉVRES MUAHEDESİNİ İMZAYA NASIL MECBUR OLDUK ?

Bu sualin cevabı ya pek kısa veya pek uzun olabilir.

Kısaca: — Osmanlılığın tabiatile iflâs etmesile mecbur ve mahkûm olduk diyebiliriz. Ve hemen osmanlılığı şöylece tarif ederiz:

Osmanlılık: — « Karanlık bir hikmeti hükûmet siyaseti hatırı için birbirine tamamilen zıt, düşman ve yabancı menfaatler, tesirler, gayeler, dinler, ırklar ve milletlere mensup milyonlarca mutaassıp insanı nazarı bir ahenk ve intizamla bir arada yaşatmak isteyen ve fakat Babıâlinin hırsızlık, dalkavukluk, aciz, cehil ve seciyesizliği yüzünden buna muvaffak olamayan bir devlet. Milliyet yerine ümmetçiliği kuvvetlendiren, Türklük yerine islâmiyeti himaye eden, bütün bir masum ve büyük milleti bir padişaha esir eden, idarî istipdat ve dinî taassupla sun'î ve zayıf bir devlet kuran bir zorba gayesi. »

Uzun cevap: — İçin ise sizinle beraber ta Fatihe ve İstanbulun fetihine kadar gitmeliyiz.

Biz *Lausanne*'a gayrı müslim Osmanlıların yüzünden gittik. Gayrı müslim Osmanlılar ise bize Fatih'in bıraktığı müthiş bir belâ idi. İstanbulu almakla kazandığımız menfaati, bu gayrı müslümleri yaşatmakla uğradığımız zarar ile, mukayese edecek olursak neticede aldanmış olduğumuzu görürüz.

Fatih İstanbulu aldıktan sonra, tarihin bir millete ancak bir defa verebildiği büyük bir fırsatı elinden kaçırdı diyenler de vardır. Bir kararı ile hemen ve birdenbire Şarkî ve Garbî Romanın en büyük imparatoru, Avrupanın ve hatta dünyanın yegâne padişahlar padişahı olabilmesine razı kalmıştı.

Fatih İstanbulu aldıktan sonra hem Katolik papanın hem de Ortodoks

patrikin hristiyanlığı kabul teklifleri karşısında kaldı. Birinin teklifini kabul ile diğerini kendisine düşman edecekti. Hem de muzaffer bir dinin kuvvetile yürüyen bir padişah ve kumandandı. Mağlûp ettiklerinin dinini kabul etmesi belki de o vakit bile müşküldü. Kabul edeydi vakıa o vakit ta Türk milleti bütün âlemin efendisi olacaktı.

Hicretten yüz sene sonra, sırf bir maddî menfaat saikasile ve ezcümle ulularının emir ve kumandası altında, hep birden bu yeni asalete intisap eden Türkler on bin senelik miliyetçiliklerini yeni bir ümmetçilik politikasına feda ettiler.

İlk defa maddî bir alâka olan din git gide Türklerin yegâne maneviyatını teşkil etti. Bu tarihî hakikati anlamak için acaba *Michelet* in manevî kaygılarına hak vermekten ise *Karl Marx* ın tarihî maddiyetçiliğine daha fazla ehemmiyet vermek doğru olabilir mi? Her halde *Sèvres* felâketine kadar bizi sürükleyen feci âkibet bu سوالin cevabını hazırlamaktadır.

İşte bu muazzam, müthiş, gayrı hissî, sırf menfaat üstüne müesses fırsatı, her neden ise kaçırdıktan sonra, bari Fatih, yapılması lâzım gelen şeyi iltizam edeidi. Yani gayrı müslüm Osmanlıları bir etari ile İslâm ile müşerref kıla idi. Bosna ve Hersekte, Arnavutlukta başladığı İslâmcılık siyasetini bari bütün ülkesinde şiddet ve kat'iyetle takip edeydi. Hasılı dini yalnız manevî bir gaye değil, bir defa da maddî bir vasıta diye telâkki edeydi. Hayır, bunu da yapmadı. Defterdar efendinin hristiyanlar da İslâm olursa vergi azalır, devletin hazinesi boş kalır diye hasis bir menfaat için mırıldanmasını duyduğu halde Fatih asırlarca torunlarının başına musallat ettiği püsküllü belânın fecaatini göremedi. Zaten İslâmiyet hep böyle hareketi emrediyordu. Gayrı müslümlere verdiği fermanlar ile, Rum Ortodoks patrikhanesine, hatta Bizans İmparatorlarının tanıdıkları hak ve salâhiyetlerden fazlasını bahşetmekle Fatih, hiç te dürbin olmadığı, hazırdaki menfeate istikbali feda eder bir devlet adamı olduğunu, her ne denirse densin, hristiyanlığa ve hristiyanlara karşı büyük bir meyli olduğunu pek açık bir surette, hatta bizim aleyhimize olarak, ispat etmiştir.

Bu Patrikhane fermanları yetmiyormuş gibi, bir de Venedik ve Cenevizlilere, bol keseden bahşettiği fermanlar ile, başımıza asırlarca belâ kesilen *Capitulations* lar ile de devletini, hükümetini ve milletini, daha tâ ilk mes'ut gününden itibaren, felce uğrattı, bunların ölümlerini hazırladı.

Vakıa Fatih İstanbulu almakla pek güzel topraklar kazandı. Belki de İstanbulsuz bir Osmanlı devleti asiyaî bir memleket olacaktı. Türk hiç

avrupalılaşıymıyacaktı. Fakat inkâr edilemez ki İstanbulu almamız bile terakki etmemize yardım etmemiştir. Maddî terakki yerine İstanbul Türke az kalsın öz seciyesini, gayesini kaybettiriyordu. Biz Bizanslılık zihniyetinden pek güç kurtulabileceğiz. Damarlarımızdaki öz Türk kanı mukavemet etmiyeydi, çoktanberi Fatihin Bizanslılığına kurban gitmiş olacaktık.

Gerek İstanbulda ve gerek bütün yeni ve büyük ülkede hristiyanları aşırı bir surette himaye ederek osmanlılığı yeni baştan kurarken, Fatih, devletin ve hâkim milletin ruhunu, Bizansın mavi ve yeşillerinin âdi politikacılık bid'atlarını almakla, ne dereceye kadar muazzep ettiğini anlamamıştı.

Fatihin gayrı milli hareketleriyle âdetâ manen Rumlar galip ve Türkler mağlûp oldular. Az kalsın Türklüğün pak benliği bu osmanlılık çamuru içinde boğulup kalacaktı.

Fatih bir günlük siyaseti için bütün istikbalini, eserini, torunlarını berbat etti. Gayesini demiyoruz. Çünkü yalnız büyük bir devlet kurmak, milyonlarca insanı esir gibi kullanmak, Türklerin öz haklarını gayrı müslümlere feda etmek bir gaye değildir.

Fatih Türkü değil evvelâ kendisini, sonra osmanlı devletini, daha sonra da dinini düşünüyordu. O din ki tâ Hazreti Muhammet zamanındanberi istiman eden gayrı müslimlere İslâmlardan daha iyi bakıyor, devlet işlerine karışıyor, ümmetçilik edeyim derken Türkün ebedî hak ve menfaatlerini feda ediyordu.

Fatih fanî olan kendisini, sun'î olan osmanlılığı, ümmetçi olan dinini düşüneneğine biraz da kuvvetinin ve mevcudiyetin asıl ve esasını teşkil eden asıl iptidai maddeyi, Türkü düşünseydi, her halde, osmanlılar devrinde, nahak yere başımıza gelen, bin bir türlü felâket gelmezdi.

Bu güzel memlekette bir din, bir millet, bir gaye olurdu ve ezcümle Mustafa Kemalın en büyük eserinden çok evvel *lâyklik* teessüs ederdi.

İslâm devletlerini birer birer zevale sevk eden, müslümanları âsırlardan beri geride bırakan, hükümetin işini herç ve merç eden, muarife, senayie, tarakkiye mani olan, Osmanlıları mütemadî bir aciz ve zafa düşüren, Türklerin belini büken hep bu din ve devlet işlerinin birleşmesi olmuştur.

İşte *Christophe Colomb* ın meşhur yumurtası hikâyesine benziyen bu *lâyklik* bedahatını gören, anlayan ve bize kabul ettiren Gazi Mustafa Kemaldir.

Tarihimize bakar isek Fatih, Yavuz, Osman Paşa gibi büyük kumandanlar, üçüncü Selim, ikinci Mahmut, Fuat, Ali, Reşit, Mithat, Talât Paşalar gibi inkılâpçılar görürüz. Fakat bu gün ne c muzafferiyetlerden, ne o yeniliklerden eser kaldı. Çünkü din ve devlet işlerini birbirine karıştıran bir memlekette ne galibiyet ne inkılâp kalır. Gaziden evvel hiç bir Türk ulusu asıl hastalığı teşhis edemedi, lâzımgelen tedavide bulunamadı.

Bel ki biz bu gün Mustafa Kemal'in en büyük eserini seçmekte aldandabiliriz. Fakat bizden sonra gelecek olanlar İzmir'den, *Lausanne* den, şap-kadan, lâtın harflerinden, hatta Cümhuriyetten evvel ve daha büyük eserin *lâyıklık* de olduğunda ittifak edeceklerdir.

Gazi *lâyıklığı* kabul ile islâmiyeti, ta Hazreti Muhammetten beri gemiren zaaf ve aciz hastalığının en tesirli ve şifalı ilâcını bulmuş oldu. Terakkiye mâni olan din değildi. Belki din ve devlet işlerinin birleşmesi idi.

Fatih milyonlarca tabasına bir tek din verecek yer de bunları birbirine düşman iki büyük makama bağlamakla, Şeyhilislâm kapısı ile Patrikhaneyi birer rakıp haline koymakla bu memlekete en büyük fenalığı etmiştir.

İstanbulu almakla kazandığı sevabı ortada iki din bırakmakla kazandığı günahla mukayese edecek olur isek her halde Fatih'in zararlı çıktığını görürüz. *Sèvres* de imza edilen idam kararına lâyık gören yalnız Vahdettin değildir. *Sèvres* muahedesi hakkında : « Neticei mesaiptir, fakat nakşı ber'aptır » denmiştir.

Mesaibe bütün Osmanlı Padişahları sebep oldular. O muahedeyi nakşı ber'ap yapan ise Osmanlılıktan Mustafa Kemal sayesinde akıbet sıyrılabilen ve kendi milli ve özbenliğine nihayet kavuşan Türklerdir. İşte ta ilk günden beri memleketimizde din ikiliği, dini zıddiyet, rekabet ve düşmanlığı böyle Fatih'in kararsızlığı, kısa görüşü, hakikî bir devlet adamı olması ile başlıyor. İslâmlar bir tarafta, hıristiyanlar öbür tarafta. Şeyhülislam burada, Patrik şurada. Bu böyle olunca tabii fenalık baş gösterecek idi. Koynumuzda düşman besledik. Bir tek din ve milletin birleşmiş kardeşleri, çocukları, âzası olacağımıza âsırlarca birbirimizi kâfir, düşman ve yabancı sandık. Ve öyle de olduk.

Fakat bütün bunlar, bu zıt hisler, bu tabii felâketler, bu acı akıbetler acaba neden ? Hep Fatih'in yalnız bir asker oluşundan, aslâ bir devlet adamı olmayışından değil mi.

Fatih hakikî rolünü, menfaatını, gayesini bilmeyen kendisi için talili, torunları için alâkasız bir kumandandı.

Bize toprak birliği değil, insan birliği lâzımdı. Dinî ve siyasî ikilik yerine *lâıyk* bir devlet kurmalı idi. Kopye edeceğine ibda eylemeli idi. Fakat maalesef aksini yaptı. Ümmetçi politikasile Türklüğü ezdi. Hatta ümmetçiliği de adam akıllı tatbik edemedi. Mütemadiyen fena idaresile Bosnalıları, Arnavutları, Kürtleri, Arapları, Dürzüleri isyan ettirdi. Bunları Türklüğe alıştıracığına bilâkis Türk düşmanı yaptı. Patrikhane politikasile devleti daha ta ilk gününden itibaren sakatladı. Çünkü Patrikhane âsırlarca hıristiyanlara islâm düşmanlığı ile beraber Türk düşmanlığını da aşılama için serbest vakit buldu.

Gayrı müslimleri aleyhimizde olarak, korkmadan, serbestçe talim ve terbiye etti. Asırlarca Avrupanın hıristiyan devletleri bunları aleyhimize teşvik ettiler, himayede bulundular. Asırlarca ülemamız islâmiyeti terakki-mize bir engel olarak kullandılar.

Asırlarca Babıali Türk unsurunun talim ve terbiyesini ihmal etti, durdu.

Daha ne isterseniz ?

Vakı'a *Sèvres*'e biz 1920 de gittik. Fakat bu tarihten daha çok evvel gidecektik. Eğer umumî harba kadar, ölüme mahkûm Osmanlı devleti yaşadı ise, emin olunuz ki. bunun şeref ve meziyeti Babıaliye ait değildir. Avrupa devletleri, bir türlü bizim aleyhimize olarak, birleşemiyorlar, uzlaşamıyorlardı. Çünkü Büyük Gazinin bir gün gazetecilere dediği gibi : « İstanbul hiç birinin işine gelmiyordu, onu tek başına hazmetmenin imkânı olmadığını hepsi biliyordu. »

Rusya Çarının *ölü adam* diye gösterdiği Osmanlı devleti zaten çoktan beri can çekişiyordu. O zavallı daha İstanbul sûrlarından muzafferen içeri girerken yanlışlıkla Fatih tarafından kendi elile yaralanmıştı. İşte biz *Sèvres*'e öz vatanımızda düşman beslediğimiz, birlik temin edemediğimiz için gittik.

Asırlarca şark ve garba manasız akınlar edip Türk kanını döktük.

Bakınız, her devletin bir gayesi vardır :

İngiltere : Hindistan ve müstemlekeler imparatorluğu için yaşıyor.

Fransa : Kraliyet zamanında millî ittihadı için yaşıyordu, ihtilâlden sonra da demokrasi için.

İtalya : Evvelâ ittihadî şimdi de *faşizm* ideali için yaşıyor.

Rusya : Bir vakıtlar Çarlık ve hıristiyanlık, bu gün de *komünizm* için yaşıyor.

Almanya : Evvelâ ittihadî sonra imparatorluğu, şimdi de mağlûbiyetten kurtulmak için yaşıyor.

Yunan, Bulgar, Romen, Sırp ve daha bir çok devletler hürriyet ve istiklâlleri için yaşıyorlar. Fakat acaba Osmanlı imparatorluğu ne için yaşıyordu? Ne idi acaba, Fatih'in Kanuninin, Yavuz Selimin, İkinci Abdülhamidin, Reşadın, Vahdettinin gayeleri ?

Her biri bir telden vurdu :

Biri gayrı müslimleri himaye ederek memleketi iki düşman cepheye ayırdı. Ecnepleri başımıza çıkardı.

Öbürü şarka koştu, cenuba indi, islâm birliği uğruna Türkleri kırdırdı durdu. Üstelik te manasız bir hilâfeti yalandan canlandırmak istedi. Dini altet etti.

Bir başkası ta Viyana kapılarına kadar giderek modası ve vasıtaları geçmiş eski çapulları tekrar etmek istedi.

Bir tanesi nihayet biraz gözünü açmağa başlamış olan zavallı milleti otuz üç sene istipdadile kahredip durdu.

Bir diğeri de fena anlaşılmış turancılık ve modası geçmiş islâmçılık etti ve nihayet memleketin mukadderatını Almanların eline teslim eyledi.

Hele en sona kalan ecdadının eserine tüy dikti. Türkü kahretmesi için Yunana ferman ve fetvalar verdi. *Sèvres* de hayat, namus ve istikbalimizi yok bahasına sattı.

İşte Osmanlı devleti, Padişahları, gayeleri, neticeleri...

Hasılı gayesiz bir devlet; manasız, muhtelif, zıt siyasetler; dinî taassup; idarî istipdat; adli haksızlık; malî hırsızlık; fikrî ve ruhî uyku? Müthiş bir cehil; sefil bir dalkavukluk; gayrı müslim sevdası ? Avrupa korkusu; Frenk mukallitliği; kapitülasyonlar; istikrazlar; ecnebi müdahaleleri; kapitalist boyunduruğu; her vakıt taksim ve işgal tehlikesi; kulluk, kölelik ve uşaklık ...

İşte Osmanlı saltanatı, devir ve azametinin iç yüzü.

Bu kadar felâkete rağmen gittikçe yurdu daralan, miktarı azalan Türk milletinin yine fırtınaya göğüs germesi, sonuna kadar sabretmesi, öz seciyelerini kaybetmemesi pek büyük bir harika değildir.

İşte bizi *Sèvres*'e idam kararımızı imzaya götüren Osmanlıktan kurtaran harika budur. Asırlarca gayesiz, seciyesiz, âciz, müstebit cahil ve ahlâk bozan bir devlete, bir hanedana esir olduğumuza yazık değil mi?

Gitgide on bin senelik mazimizi, islâmiyetten evvelki büyük medeniyetimizi, hakiki benliğimizi, kuvvetli varlığımızı unutaçak, Avrupa sayesinde Anadolu'da Rum ve Ermenilerin kuracakları yeni ve intikamcı saltanatlar arasında ve içinde boğulup kalacağız. Fakat bunca asırlık bedbahtlıktan sonra nasılsa yine bir gün, taliimiz açıldı. Türkün talii...

En tehlikeli ve müşkül bir günümüzde içimizden bir adam çıktı, sivrildi, yükseldi ve bizi yine, kendi öz kuvvet ve seciyemiz ile kurtardı. İdam kararımızı, *Sèvres* muahedelerini, yırttı, fırlattı, attı.

IV

NİÇİN LAUSANNE MUAHEDESİNİ DÜŞMANLARIMIZA İMZA ETTİRMEĞE MUVAFFAK OLDUK ?

Bu sorunun da bir kısa ve bir de uzun cevabı olabilir :

Kısaca: — Gazinin kurtarıcı dehası sayesinde der ve hemen Kemalizmi şöyle tarif edebiliriz : « Avrupadan korkmayan, dini taassuptan cezri bir surette sıyrılan, evvelâ toprağını kurtaran, sonra da hâkimiyet ve istiklâlini elde eden ve nihayet benliğini, varlığını, seciyesini on bin senelik muazzam bir maziden alan, son derece asri, medeni, lâyük ve cumhuri bir surette kendini idare etmek ve ileri götürmek isteyen bir rejim, bir gaye. »

Uzun cevap: — İçin ise Namık Kemalleri, Mithat, Süleyman, Ziya Paşaları, Ahmet Rızaları, Ziya Gök Alpları daha pek çok yeni ve büyük gayelileri hatırlamamız lâzımdır. Kurtulmak, yükselmek, yaşamak isteyen bütün bu büyük Türk mefkûrecileri altmış senedenberi düşünen, anlıyan, hisseden, ızdırıp çeken, ümit eden, bekliyen, çalışan bir Türk gençliği, bir Türk iliti yarattılar.

Büyük mekteplerimiz, harbiyemiz, tıbbiyemiz, hukukumuz pek kuvvetli ve kıymetli şahsiyetler yetiştirmeğe muvaffak oldular.

Bir taraftan istipdat, bir taraftan Avrupa korkusu, bir taraftan muha-

rebeler, bir taraftan ihtilâller ve inkilâplar; diğer taraftan da tebellür etmeğe başlayan yeni ruh, yeni fikir, yeni gaye hep birden bugünkü Türk nesillerinin üzerine hücum ettiler.

İnkisar ve ıztıraplarımızı ümitsiz bırakamadılar, bilâkis biz onlardan yeni yeni kuvvetler aldık. Hazırlandık, bir işaret, bir hedef, bir kumanda bekliyorduk.

Yine tali'li imişiz ki pek çok beklemedik, can çekişirken bize bir ses geldi :

— *Akdeniz, Lozan, İnkılâp, Cumhuriyet, Türklük...*

Diye bizim bütün sınırlarımızı, bütün ruhlarımızı, bütün kuvvetlerimizi uyandırdı, canlandırdı, galeyane getirdi.

Tâ Namık Kemalden, Ziya Gök Alpa kadar hazırlanan ilim, milliyet ve mefkûre ordusu bir baş bulmuştu. O baş ta kendine lâyük bir ordu ve bir millet buldu. Fakat, itiraf edelim, ne o ordu o başsız bir iş görebilecekti. ne de o baş, o ordusuz. Çünkü tarih bize şu hakikati bildiriyor:

Eliti ve başı olmayan bir millet yaşayamaz. İşte bunun içindir ki meselâ yüz sene evvel bir Mustafa Kemal çıkamazdı. Gaziyi doğuran bu günkü Türk elitidir. Kemalizmi doğuran Namık Kemalden beri başlayan yeni Türk mefkûresidir.

Fakat bugünkü hür ve müstakil cumhuriyet Türkiyesini doğuran da hiç şüphesiz Gazinin talii ve dehasıdır.

V

SEVRES'E SÜRÜKLENİRKEN

Biraz evvel geniş çizgilerle osmanlılığın tablosunu yaptıktan sonra vakıa burada *Sèvres*'e sürüklenirken geçirdiğimiz askerî, idarî, siyasi, haricî vak'aların daha ziyade teferruatına girmemiz lâzımdı. Fakat burada klâsik bir tarih yapmıyoruz. Maksadımız en mühim vakalara temas ederek tenkit ve tetkikimizi biraz derinleştirmektir.

Acaba Tebrize, Kahireye, San'aya, Trablusgarba biz niçin gittik?

Hep islâmiyetin şanü şerefini Türkün milli menfaatine tercih ettiği-

mizden değilmi ? Fakat Araplar ve Acemler hiç bir vakit ne osmanlılığa yaklaştılar, ne de Türkleri sevdiler. Onlar bizi bir İslâmiyet müdafii diye değil, fakat memleketlerini zapteden bir *Rumi* olarak telâkki ettiler. Muhtelif İslâm kavimlerinin Türklere hiyanetini anlamak için Çanakkale muharebelerini görmek lâzım değildi. Ondan evvel de Yemen ve Arnavutluk isyanları asırlardanberi bizi n görümüzü açmalıydı.

Acaba Macaristana, Avusturyaya, Yunanistana, Romanyaya niçin gittik ?

Hristiyanları İslâm etmek için mi ? Hiç zannetmiyelim. Oralarını öz vatanımız addederek yerleşmek, idare etmek, Avrupalı bir devlet olmak için mi ? Bunu da hiç zannetmiyelim.

Bizi Cenubî Avrupanın şarkından garbına doğru götüren alafranga tâbirile emperyalizmdir. Tabii surette varidat bulamıyarak fevkalâdeden zengin olmak istemiştik. Çalışarak, istihsal ve mübadele ederek değil.

Fakat en parlak askerî zaferlerinden sonra bile ve hatta tam harp devam ederken padişahlarımız, kumandanlarımız kış mevsimi gelir gelmez cepheyi, gayeyi, zaferi bırakıp hemen İstanbula koşarlar, saraylarda, konaklarda gullam ve civarı ile bir kaç ay Bizansvari eğlenceler yaparak rahat yaşamak isterlerdi. Fakat düşmanlar durmaz, kışı bekler ve padişahlar, kumandanlar İstanbula gider gitmez cephelerimize hücum eder ve bizi na hak yere mağlûp eylerlerdi.

Fakat bizde vatan hissi ve mefkûresi olmadığı için Türklerin kanile sulanmış olan toprakları birer birer düşmana teslim ettikten sonra bir daha oralarını hatırlamaz ve meselâ Fransızların *Alsas-Loreu* için ağladıkları, sızladıkları gibi, yapmazdık. İşte bizi bir türlü vatan topraklarına bağlatmayan hissizlik, alâkasızlık hep milliyetçiliği unutup ümmetçiliği göttüğümüzden ileri geliyordu.

Avusturya, Macaristan, Bosna, Hersek, Sırbıye, Eflâk, Buğdan, Kırım, Bulgarya, Mora, Girit, Kıbrıs ve sair adalar bizim için, uğurlarına bu kadar Türk kanı dökmemize rağmen, birer varidat menbaı idi. Yoksa birer vatan toprağı değil.

Fakat çapulculuk hiç bir vakit, bir ciddi devlet sistemi ve gayesi olamaz. Hem de madalyanın aksi de vardır. Hücum edeyim derken taarruza maruz kaldık. Muzaffer olayım derken âkibet mağlûp olduk ve nihayet Avrupadan koğulduk.

Fütühatı bırakıp ıslahata geçelim:

Tanzimatı hayriye, 93 kanunu esasisi, 10 temmuz. Acaba bütün bu parlak hatıralar, vaatler, ümitler neden ibarettir ?

Bunun cevabı kolaydır. Babıâli, bizi paylaşmak için bir türlü uzlaşamıyan, Avrupalıların gözlerini zaman zaman boyar ve müdahalelerine, tarruzlarına, bir müddet için, mani olurdu. Ne büyük muvaffakiyet, ne parlak siyaset değilmi? Aman bu sene öleceğime gelecek sene öleyim... Avrupa da bu yeni vadeyi kabul eder, ittihat ve ittifak etmek için bir az daha vakıt kazanmak isterdi.

Fakat ne onlar kendi aralarında uzlaşabiliyorlar, ne de biz o vadelerden istifade edebiliyorduk. Bununla beraber asırdan asıra hudutlarımız darlaşıyor, azametimiz kalmıyor, servetimiz azalıyor, cehilmiz artıyor ve tabii akıbetimiz tahakkuk ediyordu.

Tanzimatı hayriye :

Vakıa bu basit bir kaç idarî tetbirden ibaretti. İslâm ile hıristiyan hukukan müsavi olacaktı. 1856 Paris kongresinden biraz evvel, Avrupaya hoş görünmek için, ısdar edilen hattı hümayun, Paris muahedesinin 9 ıncı maddesinde her ne kadar, büyük devletlerin müdahale hakkı olmadığını temin etti ise de, 1859 da Avrupa bir memorandum göndererek, Türkiyenin bir türlü kendiliğinden ıslahat yapmak istemediğini ve bunun da müdahaleyi meşru kıldığını, açıkca Babıaliye bildirdi.

Acaba bu ıslahat ne idi ? hukuki müsavattı?

İslâmlar bu müsavata kabul etmediler, istemediler. Pek tabii değil mi? Din taassubu müthişti.

Fakat hıristiyanlar da bu hukuki müsavata, ecnebi teşvikleriyle, hoş görmediler, beğenmediler. O halde bu ıslahat kimin içindi?

Sırf Frenkleri oyalamaktan başka ne faidesi olabilirdi ?

Hukukan müsavât ne demektir?

Zaten Patrikhane hıristiyanları pek alâ idare etmiyormu idi ? Onların kanunları, mahkemeleri, idareleri zaten islâmlarınkinden ayrı ve gayrı değil mi idi ?

Fatih Patrikhaneye vazıı kanunluk hakkını verdi, onun teşrii kuvvet ve hukukunu tanıdı. Patrikhane mahkemeler açacak, tevzii adalette bulunacaktı, yani kazai hukuk ve kuvvete de malikti. Bundan maada vergi tahsil edecek, mektep açacak, hastahane idare edecekti, yani kuvvei icraiye vazife ve salâhiyeti de vardır.

Otuz kırk milyonluk Osmanlı'nın yarısı hıristiyan olunca Babıalinin tebaanın yalnız yarısına hükmettiğini ve hâkimiyet ve istiklâlini patrikhane ile müştereken ve müsavatsızla istimâl eylediğini heman görmüş oluyoruz. Tanzimatı hayriyenin tanıdığı hukukan müsavatsızlı olarak ta Fatih zamanından beri vardı ve hatta hıristiyanların lehine olarak çoktan beri tecelli etmişti. Hıristiyanlar asker vermezlerdi. Cephelerde ölen yalnız Türklerdi. Devşirme ve Yeniçeri askerleri miktar itibarile lâşey mesabesinde idi.

Türkler islâmiyet uğruna cephelerde mütemadiyen şehit oldukları vakit memleketin bütün ticareti, senayı, gemiciliği, maliyeciliği hep rumların, yahudilerin, ermenilerin elinde bulunduruluyordu. Babıali de bunu pek tabii zanediyor ve ittihadı anasır politikasını dahiyane bir sistem olarak kabul ediyordu. Zavallı Türkün hakkını arayan, soran yoktu.

Tanzimatı hayriye hukukî müsavatsızlı, hıristiyan ve İslâmların rızaları hilâfına olarak, sırf Avrupanın hatırı ve korkusu için kabul ederken bu müflis ademî müsavatsızlığın önüne geçmek ve Türkleri de biraz iktisadî ve içtimai cephelerden ilerletmek için acaba neler yapıyordu? Hiç.

93 kanunu esasısı:

Bu da ecnebi müdahalesine mani olmak için gayrı samimî bir hareket idi. Haliçte, tersanede düveli muazzama murahhasları 23 kânunuevvel 1876 da toplanıp bizim nasıl ıslahat yapacağımızı kararlaştırırlar iken hariciye nazırı Safvet Paşa: « — İşte toplar atılıyor, kanunu esasî ilân edildi, artık yarım ıslahata lüzum kalmadı, padişah bütün memleket ve bütün milletler için umumî bir ıslahat yapacaktır » diyerek bu müdahalenin önünü almağa muvaffak olmuştu.

Avrupa bir daha Babıâliye kandı. Fakat Abdülhamit Ruslara mağlûp olduktan ve 1878 Ayastefanos ve Berlin muahedelerini kabul ettikten sonra meclisi mebusanı dağıttı ve meşrutiyeti fi'len lâğvetti.

Mithat paşa ise Belçika kanunundan tercüme ettirdiği kanunu esasının ne kadar sun'î olduğunu ve bu milletin o vakitki ruhuna, temayülüne, bünyesine, gayesine muvafık olmadığını, her halde hayatını mefkûresi uğruna kaybederken, pek geç anlamıştı.

Fakat tanzimatı hayriye ve 93 tenberi memleketin Türk unsurlarının ruh ve fikrinde yeni bir güneşin parlamaya başladığı inkâr edilemez. Vakkıa bu güneşin şuaları henüz pek karışık idi. Paristen, Mekkedden, Tahrandan birbirine zıt ışıklar geliyordu. Hele yıldızdan gelen kara ziya ortalığı büsbütün karıştırıyordu. Bununla beraber muarif ilk adımlarını atıyor, büyük mektepler açılıyor, millette bir fikri hayat, milli duygu, Türk benliği yavaş yavaş belirmeğe başlıyordu.

On temmuz:

Bu dahi, yine ecnebi müdahalesine mani olmak için tarihimizde bir yer işgal etti. 1908 de İngiliz ve Rus İmparatorları *Revel* de birleşerek Makedonyadan Osmanlı idaresinin tamamen kalkması için karar verdiler. İttihat ve terakki bunun önüne geçmek için Makedonyada hemen harekete geldi. Fakat artık Abdülhamit ve istipdadı ihtiyarlamıştı. Darülfünun [*] senelerdenberi feyizli bir mahsul veriyordu. Hudutlara gönderilen tıbbiye ve harbiye mezunları genç zabıtlar isyan ve muharebelerden vakit buldukça milletin mukadderatını düşünmeğe koyuluyorlardı.

Hasılı memlekette bir elyet peyda olmuştu.

Umumî harp olmaya idi, belki ittihat ve terakki fırkası kendini, sarayını, milletini meşrutiyete alıştıracaktı. Fakat bizim kabahatimiz olmadan umumî harp patladı. Türklerin İstanbulu almak isteyen Rusların aleyhine harbe girmeleri kadar tabii bir şey olamazdı. Fransanın Rusyanın müttefiki olduğu malûmdu. İngilterenin Hindistan yolunu temin etmesi, milyonlarca İslâm tebeasını Osmanlı hilâfetinden ayırmak istemesi emperyalist siyasetinin en mühim noktaları değilmi idi.

Binaenaleyh Türkler Almanlar ile muhakkak harbe gireceklerdi. Eğer harbe girmeselerdi şüphesiz bitaraf kalmak isteyen Yunanistanın âkibetine uğrayacaklardı. Buraya kadar iyi. Fakat biz harbi iyi idare edemedik. Ne

[*] Maksat bütün mülki ve askerî yüksek mekteplerdir.

harbin askerlik tarafını, ne iktisadiyatını, ne dahili siyasetini Osmanlılar başrabildiler.

Bundan doğrudan doğruya ittihat ve terakki mes'uldür. Fakat unutmayalım ki bu ittihat ve terakki de yine bir osmanlıdır. Farmasonluk eden, islâmcılık eden, turancılık eden, ittihadı ânasıra çalışan, hilâfet ve saltanata can ve gönülden hizmet eden, Alman dostu ve hatta kölesi bir osmanlı. Yalnız onun eski cüppe ve kavuk yerine yeni bir redingotu ve hasırlı bir fesi vardı.

— 6 —

Umumi harpte:

Umumî harpte mağlûp olduktan sonra bile, eğer Vahidettin adam olsa idi, belki osmanlılık daha bir müddet yaşatılabilirdi. Çünkü galip devletler, yine eskisi gibi, bizi paylaşmak için bir türlü ittifak edemiyorlardı. Fakat bu son Osmanlı padişahı cidden pek seciyesiz ve hamiyetsiz bir adamdı. Ondan zaten hiyanetten başka bir şey beklenemezdi. Hele onun etrafına toplanan insanlardan burada bahsetmeğe bile lüzum yoktur. Tarih onları, efendileriyle birlikte, fena bir surette ve hakkile mahkûm eyliyecektir.

Biraz da asırlardanberi fevkalâde yüz verilip şımartılan unsurların, osmanlı devleti can çekişirken, ne yaptığını görelim :

Bu unsurların bir kısmı, arnavutlar, zaten biraz evvel isyan bayrağını açmışlar ve Balkan harbinin kaybedilmesine sebep olmuşlardı.

Umumî harbin sonunda Araplar ve mütareke devrinde Çerkesler Osmanlılıktan ayrıldılar.

Yalnız Yemenlilerin sonuna kadar sadık kaldıklarını söyleyebiliriz. Bunun da sebebi, bizim zaten orası ile ciddi bir surette meşgul olmamamız, Yemenlileri başı boş bırakmamız idi.

Hristiyanlara gelince haklarından fazla istedikleri, çizmeden yukarı çıktıkları hemen görüldü. Büyük ermenistan, büyük yunanistan hülyaları hemen az kalsın birer acı hakikat oluveriyordu. Bu hristiyanlar yalnız milli gayelerile kalsalar yine alâ, fakat asırlarca beraber yaşadıkları ve sayelerinde adam oldukları Türklere karşı fena muameleler ettiler. Fazla intikam aldılar.

Hasılı işte osmanlılığın bilânçosu.

— 7 —

Galipler:

Şimdi birazda galip Avrupa devletlerinden bahsedelim. Hem de azıcık Vilsonu hatırlıyalım :

Biz bütün bunları, her neden ise, birer centilmen zannediyorduk. Fakat bir taraftan mütareke devrindeki fiil ve hareketleri ve diğer taraftan da *Sèvres* de bize hazırladıkları istikbal ile, hiç şüphesiz, centilmenlikten çok uzak olduklarını gösterdiler. Bunu yalnız biz Türkler değil, hatta yine o memleketler içinden çıkan bir takım yüksek ruhlu muharrirler de itiraf ettiler.

Mütareke devrinde galip devletlerin memleketimizde yaptıkları feaatları burada tekrar edecek değiliz. Fakat onlar bu gayrı medeni hareketlerle bütün Şark âleminde ebediyen ve manen sukut etmişlerdir.

VI

SEVRES MUAHEDESİ

Bu menhus muahedenin hükümlerini tetkik ve tenkit etmezden evvel iki mühim ve zıt zihniyetten ve seciyeden bahsetmeliyiz. Maksadımız, *Sèvres* muahedesinin imzasını mümkün kılan son Osmanlı zihniyeti ile bu feci hareketin İstanbul ve Anadolu'da uyandırdığı inkisar, ıztırap, intikam, isyan, istiklâl, milliyet, inkılâp ve cumhuriyet hissi ve gayelerini kısaca hatırlatmaktır. Binaenaleyh, muahededen evvel, bahsimizi ölen Osmanlılar ve yaşayan Türkler diye iki kısma ayıracağız :

A — *Ölen Osmanlılar:*

Bunlar acaba neden ve nasıl *Sèvres* muahedesini kabul etmeğe razı oldular ?

İslâmiyet ve osmanlılığın ümmetçi olduğunu ve vatan hissini körletti-

ğini görmüştük. Bu iki meslek ve siyaset için vatan parçalarını kaybetmek pek te o kadar mühim değildi. Osmanlı devleti küçülebilir, Rumeliyi, İstanbulu kaybedebilir ve Anadolunun bir kısmında barınabilirdi. Zarar gören saltanat idi, vatan toprağı idi; ne ehemmiyeti var. Fakat asıl olan makamı hilâfetti. *Sèvres* muahedesi hilâfete dokunmayordu.

Sonra bir de Karl Marx'ın tarihi maddiyetçiliğini unutmayalım. Her halde *Sèvres* muahedesini itirazsız, kolaylıkla, hatta memnuniyetle kabul edenleri galip devletler aç bırakmayacaklardı. Onların maaşları, menfaatleri muhakkak temin edilecekti. Artık galipler de bir avuç osmanlı taraftarlarına bu kadarcık bir sadakayı da çok görmeyeceklerdi ya. Her halde muahedeyi imza edenlerin, ona taraftar olanların şahsî istikbali temin edilmiş olacaktı. Etti iki.

Bir de ittihatçılardan şahsî intikam almak his ve zevkini de unutmamalıyız. İttihatçıların yüz vermedikleri veya fenalık ettikleri bir sürü adam vardı. Bunlar saraya ve galiplere dayanarak hem resikâra geçmek hem de eski muhaliflerinden intikam almak istiyorlardı. Bu ise ancak *Sèvres* muahedesini kabul ile mümkün olacaktı. Üç.

Ve nihayet Saray ve Babıâli terbiyesi görenler de Avrupayı pek yüksek farzetmek, ondan korkmak, ona köle olmak his ve zaafı vardı.

Mağlûp bir memleketi onlar mı kurtaracaklardı? İslâmiyet mukadderata tâbi olmayı emretmiyor mu idi? İngiliz boyunduruğunda yaşayan ve ara sıra İstanbul'a gelen Mısırlılar hep zengin olmuş değiller mi idi? Yarı Osmanlılar da Mısırlılar gibi İngiliz liralariyle oynayacaklardı. İşte dört.

Yaşayan Türkler:

Bunlar acaba neden *Sèvres*'i kabul etmediler. Çünkü bunlar evvelâ ümmetçi değillerdi, milliyetçi idiler, vatan hissini tamamile duymuşlardı. Sonra da Türk milletinin istiklâl ve hâkimiyetine ne kadar bağlı ve âşık olduğunu biliyorlardı.

İşte milliyet, vatan, istiklâl, hâkimiyet.

Fakat yine tarihi maddiyetçiliğı de unutmamalıyız. *Sèvres* muahedesini

biraz sonra tetkik ederken göreceğiz ki galipler bize ordu bulundurmak hakkını vermiyorlardı. Binlerce zabıt açıkta kalacaktı. Memuriyetlere yahudi ve hristiyanlar da tayin edilecekti ; yani binlerce Türk genci artık memur olamıyacaktı. Doktorluk, avukatlık, mühendislik ve saire gibi meslekî işlere her ecnebi darülfünunundan çıkan girecekti ve bu suretle tabii bizim darülfünunumuzdan çıkanların işi azalaoak, rakabet olacak ve açlık başlayacaktı.

Hasılı iktisadî sahada Türklere ekmek kalmıyordu. Türk olmayanlarda tesanüt vardı, kredi ve sermaye vardı, himaye vardı.

Galipler Sévres muahedesi mucibince her Türk münevverini hapis ve hatta idam etmek hakkına malik idiler. Binaenalayh bu şartlar ile artık Türk gençleri için karınlarını doyurmak, aile kurmak, insan gibi yaşamak imkân ve ihtimali kalmıyordu. Yegâne çare silâha sarılmak suretile hem milletin istiklâlini ve şerefini kurtarmak, hem de kendi şahsını ve ailesini yaşatmaktı.

İşte bu suretle millî hareket ve İstiklâl Harbi dediğimiz ve Kemalizm ile hülâsa eylediğimiz Türkün dinamik gayesi Michelet'in manevî kuvvetleriyle Marx'ın iktisadî zaruretlerini pek makul bir surette telif ederek Jourés'e hak vermiştir. Yani insanın hem bir ruhu hem de bir midesi vardır.

Ölen Osmanlılardan yaşayan Türkleri ayıran iki mühim sebep daha vardır. Bunlardan biri *Misakı Milli* diye kuvvetli mesut bir surette hülâsa edilen bir gaye, bir remiz, bir formüldür. İnsanlar güzel ve cazip bir senbolün arkasından koşmak, onun için can vermek, muvaffak olmak isterler.

İşte bizim (Misakı Milli) mizin de böyle bir müthiş ve tatlı kuvveti vardı. Bu sihirkâr cümle mağlup bir milleti Mustafa Kemal'in açmış olduğu kurtuluş bayrağı altına topladı ve âkıbet muzaffer etti.

Öbürü ise koca Rusyanın müthiş ve muazzam misali idi. Bir kaç bolşevik yüz altmış milyonluk bir imparatorluğa, bir gaye, bir formül, bir irade ve bir cür'et ile birden bire hâkim ve sahip oluvermişlerdi.

Yani kocaman galiplere, müsellaah ve mağrur Avrupalılara karşı gelmek

mümkündü, kolaydı. Yalnız bir baş, bir remiz, bir cür'et lâzımdı.

Rusyada bunlar vardı. Bolşevikler böyle yapmışlardı; biz de niye onlar gibi yapmıyalım? İşte Misakı Millimiz var, bir remiz. İşte Mustafa Kemalimiz var, bir baş. Türk milleti bu iki mesut kuvveti bulduktan sonra damarlarında kâfi miktar irade ve cür'eti de bulmıyacak mı idi?

Tabii onu da buldu. Hem de lüzumundan fazla.

İşte Türkler bu sebeplerden dolayı yaşadılar ve ezcümle yaşamasını istediler.

— Sonu var —